

Heraldica Varia

HERALDISKT SEMINARIUM

Söndagen den 15 februari 2009 avhölls ett heraldikseminarium på Riddarhuset vilket samlade drygt trettiotal deltagare. Undertecknad inledde med att berätta om heraldiken i olika utgåvor av Adelskalendern. Därefter berättade Anna-Carin Jäderström och Göran Mörner om Riddarhusets projekt med inventering av begravningsvapen. Heraldiske tecknaren vid Riksarkivet, Vladimir Sagerlund, informerade om nyheter i den statliga heraldiken. Efter en kaffepaus berättade Joakim Pauli om sina forskningar beträffande vapenföringen inom ätten Pauli. Det hela avslutades av Göran Mörner som redogjorde för Riddarhusets sköldebrevsinventering.

Adliga ätten von Berends, ointroducerad.

Adliga ätten Riben nr 1476.

FÖRVÄRV

Riddarhuset har förvärvat originalsköldbrevet för ointroducerade adliga utdöda ätten *von Berends*.

Majoren Jacob Berndts adlades den 8 oktober 1675 på Stockholms Slott av konung Karl XI med namnet *von Berends*. I skölden ses ett kvittenråd med frukt, något unikt för svensk heraldik, och ovanpå hjälmen bland annat en på hjälmbindeln med insidan uppåt liggande vänstervänd harneskförsedd hand som mellan tummen och pekfingeret håller en kvittenkvist med frukt.

Adliga ätten Dahlfelt nr 1555.

Adliga ätten Iserhielm nr 1288.

DONATIONER

Fru Camilla de Laval, Ramnäs, har donerat originalsköldbrevet för utdöda adliga ätten *Dahlfelt* nr 1555.

Kaptenen vid Bohus läns dragonregemente, sedermera majoren och regementskvartermästaren Anders Björckman (1689–1738) adlades den 10 maj 1718 i Strömstad av konung Karl XII med namnet *Dahlfelt*. Han härstammade från Dalsland, därav namnet *Dahlfelt*. Ätten utgick på svärdssidan den 1 juli 1888. På grund av kungens mellankommande död är sköldbrevet utfärdat den 23 mars 1719 i Palatset i Stockholm av drottning

Ulrika Eleonora. Sköldbrevet saknar sigill och märkligt nog syns inga tecken varken på pärmén eller i brevet på att något sådant skulle ha funnits där. Märkligt är också att vapnet målats på en inklistrad tryckt förlaga och att endast skölden och hjälmprydnaden fyllts i. Det är mig veterligen helt unikt. Kanske är det ett senare komplement. Exempel på sköldbrev från samma tid utan inritade vapen finns nämligen. Kulorna, svärdet

och standaren hänvisar till att han var officer.

Direktör Staffan Riben, Bromma, har donerat originalsköldbrevet för adliga ätten *Riben* nr 1476 samt originalsköldbreven för utdöda adliga ätterna *Iserhielm* nr 1288 och *Voltemat* nr 1593.

Medicine doktorn och livmedikusen, sedermera kunglige arkiatern Mathias Ribe (1676–1723) adlades den 27 juni 1713 i Timurtasch vid Adrianopel i dåvarande Turkiet av konung Karl XII med namnet *Riben*. I skölden syns en kvistig gren och inte en dubbelt tinnskurad balk (stav).

Barnen till biskopen i Västerås stift, Matthias Iser (1645–1725), adlades för faderns förtjänster den 8 februari 1689 på Stockholms Slott av konung Karl XI med namnet Iserhielm. Ätten utgick på svärdssidan den 23 januari 1827. Det var genom arv, två fröknar Iserhielm var ingifta i ätten Riben, som sköldebrevet kom till ätten Riben. Iserhielm härstammade från Värmland och i sköldens övre del syns Värmlands vapen som vid denna tid hade dessa färger.

Majoren vid Upplands ståndsdragonregemente Hindrich Julius Voltemat (1689–1764) adlades den 3 juli 1717 i Lund av konung Karl XII med oförändrat namn. På grund av kungens mellankommande död är sköldebrevet utfärdat den 23 mars 1719 i Palatset i Stockholm av drottning Ulrika Eleonora. Ätten utgick på svärdssidan den 11 mars 1815. Det var genom arv som sköldebrevet kom till ätten Riben. Den sista kvinnliga medlemmen var ingift i ätten. Sporrklingan i sköldens nedre fält kan möjligen associera till att han var kavalleriofficer. Vi hade tidigare inte kännedom om att de Iserhielmska och Voltematska sköldebrevens fanns bevarade.

Friherre Arent Silfversparre, Segeltorp, har donerat friherrebrevet i original för friherrliga ätten *Silfversparre* nr 330.

Hovmarskalken Aron Gustaf Silfversparre (1727–1818) upphöjdes i friherrlig värdighet jämlikt 37 § 1809 års regeringsform, vilket innebär att endast huvudmannen innehar friherrlig värdighet, den 7 augusti 1809 på Stockholms Slott av konung Karl XIII. Själva skölden är densamma som för den adliga ätten. Som mittersta hjälmprydnad syns en kammarherrenyckel som ett tecken på hans tjänstgöring som kammarherre.

Kamrer Göran Bergensträhle, Stockholm, har donerat faderns, översten Gösta Bergensträhle (1891–1978), samling av sigillavtryck.

Tjänsteman Curt Edelsvärd, Hägersten, har donerat en sigillstamp med vapnet för adliga ätten Edelsvärd nr 2178.

Bankdirektören, friherre Carl-Wilhelm Liljencrantz, Djursholm, har donerat handlingar efterlämnade av fadern, majoren och skriftställaren friherre Wilhelm Liljencrantz (1894–1963). Handlingarna omfattar bland annat en mycket intressant urklippsbok med tidningsnotiser om Riddarhuset från 1930- och 40-tal.

Civilingenjör Erik Lilliehöök af Gälared och Kolbäck, Bromma, har donerat bortgångne broderns, civilingenjören Bengt Lilliehöök af Gälared och Kolbäck (1918–2008), samling av sigillavtryck.

Adliga ätten Voltemat nr 1593.

Friherrliga ätten Silfversparre nr 330.

Adliga ätten Ankarsvärd nr 2109.

DEPOSITIONER

Fru Madeleine Ankarsvärd Avenius, Täby, har deponerat en vapenritning i original från 1772 för adliga ätten *Anckarsvärd* nr 2109 och originalresolutionen från 1787 för den adopterade ättegrenen.

Vapenritningen är utförd den 15 oktober 1772 av riksheraldikern Daniel Tilas för dåvarande löjtnanten Michael Ankarsvärd (1742–1838), som adlades den 12 september 1772, och den approberades den 4 november 1772 i Stockholm av konung Gustav III. Vapnet är talande genom ankaret i skölden och svärdet i hjälmprydnaden. Det märkliga är att på framsidan står det Anckarswerd medan det inne i dokumentet står Ankarsvärd och att det i sköldebrevsavskriften står Ankarsvärd. Nog så förvirrande. Vad är riktigt? Även i sköldebreven stavs namnen ibland olika på olika ställen i texten. Vad man får rätta sig efter är då den passus där det står att man hädanefter skall nämna och skriva sig det eller det. Resolutionen är utfärdad för kaptenmekanikusen vid Amiralitetet i Karlskrona Magnus Cossva (1745–1812) den 13 augusti 1787 på Drottningholms Slott av konung Gustav III om adligt stånd och värde samt om introduktion på broderns, Michael Ankarsvärd, nummer.

F. godsägaren Peder Bråkenhielm, Vetlanda, har deponerat originalsköldebrevet för adliga ätten *Bråkenhielm* nr 1055.

Löjtnanten vid Smålands kavalleri, sedermera ryttmästaren Per Brååk (1646–1720) adlades den 14 augusti 1683 i Ljungby prästgård i Småland av konung Karl XI med namnet Bråkenhielm. Den yngre grenen av ätten är sedan 1832 bosatt i Tyskland. Såväl i skölden som i hjälmprydnaden finns olika

Adliga ätten Bråkenhielm nr 1055.

Adliga ätten Ehrensträhle nr 1961.

Adliga ätten Elgenstierna nr 1618.

Adliga ätten Hiort af Ornäs nr 2012.

krigsattribut vilka syftar på hans ställning som officer. Det nedre fältet i skölden skall vara av silver men har oxiderat med tiden.

Marknadsekonomen David Ehrensträhle, Malmö, har deponerat originalsköldebrevet för adliga ätten *Ehrensträhle* nr 1961.

Juris professorn vid Universitetet i Lund, justitierevisionssekreteraren David Nehrman (1695–1769) adlades den 5 november 1746 av konung Fredrik. Sköldebrevet utfärdades dock först den 16 juni 1756 på Stockholms Slott av konung Adolf Fredrik varvid han erhöll namnet Ehrensträhle. Medlemmar av ätten skriver sig Ehrensträhle. Vapnet är fyllt av juridiska attribut. Även här har silvret oxiderat till nästan svart. Intressant är att hjälmtäcket är ersatt av en vapenmantel, vilket började införas under Adolf Fredriks tid. Detta skulle dock senare förbjudas av Gustav III.

Lantmästare Jan Elgenstierna, Gyttorp, har deponerat originalsköldebrevet för adliga ätten *Elgenstierna* nr 1618.

Kaptenen vid Upplands regemente Petter Elg (1681–1733) och dennes styvson, löjtnanten vid Upplands regemente, sedermera översten Johan Wilhelm Ulf (1697–1783) adlades den 16 juni 1719 på Karlberg av drottning Ulrika Eleonora med namnet Elgenstierna. Petter slöt själv sin ättegren. Vapnet kan anses vara talande. Även i detta fall var det okänt att sköldebrevet fanns bevarat. Med tanke på Gustaf Elgenstierna och hans betydande genealogiska arbeten känns det roligt att det nu förvaras i Riddarhuset.

F. tjänstemannen Sverker Hiort af Ornäs, Åkersberga, har deponerat vapenritningen i original för adliga ätten Hiort af Ornäs nr 2012.

Grevliga ätten De la Gardie nr 3.

Landssekreteraren Hans Gustaf Hjort (1725–1791) till Ornäs adlades med hänvisning till gammalt frälse den 8 december 1768 på Stockholms Slott av konung Adolf Fredrik. Sköldebrevet utfärdades dock först den 30 april 1773 på Stockholms Slott av konung Gustav III och då med namnet Hjort af Ornäs. Samtidigt har konungen approberat den föreslagna vapenritningen utförd av riksheraldikern Daniel Tilas den 30 januari 1769. Det intressanta med denna ritning är att det framgår att ättens namn först var tänkt att vara Lillienhiort, men att Gustav III personligen ändrat detta till Hiort af Ornäs. Detta sannolikt som ett tecken på konungens vurm för vasatiden och släktens samröre med Gustav Vasa.

Originalsköldebrevet är sedan 2003 deponerat i Riddarhuset i Finland, där huvudmannagrenen sedan 1873 är bosatt.

HERALDISK FORSKNING I LUND

Vid ett besök i Lund den 9 mars påträffade jag i Domkyrkan huvudbaneret för professorn och rektorn vid Universitetet i Lund Richard Ehrenborg (1655–1700).

I universitetsbiblioteket kunde jag studera originalsköldebrev för följande tio ätter: *Cruus af Gudhem* F 14 från 1651, *De la Gardie* G 3 från 1650 (vapenförbättringsbrev), *Forbes* A 542 från 1651, *Forbus* F 35 från 1652, *Gyllenlood* A 216 från 1591, *von Hermansson* A 1896 från 1744, *Hordeel* A ointr från 1576, *Lillie* F ointr från 1651, *Lillie* G 17 från 1652, och *Nokia-släkten* A ointr från 1573. Vidare ett magnifikt skotskt bördsbrev för Jacob och Peter *Forbes* från 1629.

Riddarhuset ber att få framföra ett stort och varmt tack för de förnämliga gåvorna och ber också att få tacka för det förtroende som visats genom depositionerna.

Vi vill också påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad deponera sköldebrev i Riddarhuset. Tag gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95.

Till sist vill vi även nämna att vi också är tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☪

Per Nordenvall, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER, DE LA GARDIE PER NORDENVALL.